

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Atlas minor Gerardi Mercatoris

Mercator, Gerhard

Amsterodami, 1610

Palatinatus Rheni

[urn:nbn:de:bsz:31-118360](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-118360)

*Regio & unde
dicitur.*

VV

Aldeccia succedit in mea Methodo *Palatinatus Rheni*, vulgo *die Pfalz*. Hanc nobilem Germaniæ partem nonnulli a Palatio Rheni nomen accepisse; Alii a Caroli Magni institutione; alii a Palatio Trevirensi sic nominatam volunt. Beatus Rhenanus conatur probare ex Ammiano Marcellino, Palatinatus ditionem & nomen a Palas Regione descendisse.

Scribit enim Ammianus in hunc modum: *Constituto ponte prope Moguntiacum, cohortes transgressæ sunt Rhenum, in regione Capellatiana, qua a Palas nomen habet, castra sunt posita.* Et alibi: *Quum ventum esset ad regionem cui Capellatij vel Palas nomen est, ubi terminales lapides, Romanorum & Burgundonum, confinia distinguebant, castra sunt posita.* His subiicit Rhenanus: Hic advertere licet Principem Palatinum non a Palatio Cesaris, vel ædificio illo quod in Rheno ostenditur, nomenclaturam suam possidere, sed vetustissimam Regionem esse natam adpellationem. Hæc ille. Sed cum plures, aliorumque Locorum Comites Palatini, in historiis recensentur, hodieque etiamnum sint, hanc de Etymo Palatini, sententiam plerique reiiciunt. Huc accedit quod ante ccc annos, neque castra, neque Opida in hac regione, ubi hodie habitant, habuerunt: sed intra hos annos quæquid locorum juxta Rhenum habent, vel emerunt, vel armis adquisiverunt. Plerisque magis adlubescit, si a Palatio Comes Palatinus dicatur. Qui dignitatis & claritatis ordo velut senatorius jam olim sub Imperatoribus esse cepit. Hinc qui in Comitatu Palatii præsto essent Principi, Palatini vocabantur. Habet hæc Regio ab Occidente Zweibruckensem Ducatum: qua Oriens est occurrit Franconia & Wirtembergensis Ducatus: qua Septentrio, partim Mæno flumine, partim extrema Silva quam Ottonicam vocant, terminatur: Alsatiam attingit a Meridie. Tractus hic uniuersus amœnitate, fertilitate, & ubere omnium Rerum copia vix ulli Germaniæ parti cedit. Montes plerique vitiferi sunt, Vinumque præstantissimum proferunt, aliis remotioribus locis expetitur: iidem ad Boream Castaneis referti. In Agris copiosa Frumenti Seges, Tritici, Siliginis, Hordei. Nec desunt Pomaria, & Horti omnium felicium Arborum genere confiti, qui passim in hac regione plurimi visuntur, magna pomorum ubertate scatentes. Intet Wormaciam, Heydelbergam, Neostadium, Crucenacum, Oppenheimum generosissima sunt Vites: Imprimis Plettershemii, cujus bonitas cum Sætiis, Falernis, Cæcubis certate possit. Silvæ etiam & Montes referti sunt Feris, potissimum Cervis. Quin & Incolæ plurimos in Silvis untriant Hircos, Hædos, & Capras, eo quod hæc Animalia potius silvestribus delectantur saltibus, quam pratis. Acarpendo enim Capræ dicuntur, ideoque in lege locationis fundi excipi solet, ne Colonus Capram in fundo pascat. Prope Heydelbergam est magna copia Ardearum, ibique in Nemore nidificant. Est autem avis aquatilis, quippe quæ vivit ex aqua, & tamen horret pluvias aliasque tempestates, quas in sublimi volans evitare conatur, juxta illud Virgilitii: *Atque altam supra volat. Ardea nubem.* Vocatur etiam ob id Ardea, quod ardua suo volatu petat. Pone nidum suum in altissimis arboribus, oditque natura Accipitrem Fringillarium seu Nisum, sicut vicissim Accipiter exitum illius continuo quatit. Decertantes autem in sublimi aere, uterque id unum conatur, ut alterum

Situs.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

PALATINAT RHENI.

400

alterum ascendendo superet. Si Accipiter altiore obtinuerit locum, impetu quodam obruit hostem atque extinguit. Sed ad rem. Fuerunt ab initio Palatini Palatiorum Praefecti, praesertim in Curiis Imperatorum, quos Franci olim *Maiores-domus* vel *Palatij* vocaverunt. Quando autem ditio Palatinatus Rheni fuerit instituta, & ubi locorum Palatini Rheni ante quadringentos & quingentos annos se continuerint, non licuit mihi investigare, varię enim hic hominum conjecturę. Sunt qui aiunt primos Palatinos simplices fuisse Nobiles, usque ad tempora Ottonis III, quando Principes Electores fuerunt constituti: tunc enim illis major dignitas fuit constituta. Primus Palatinus Elector fuit *Henricus*, qui cum ceteris Electoribus Anno MDLII Imperatorem constituit D. Henricum. At ubi suam habuerit Curiam, cui praefederit regioni, quos audientes habuerit populos, ipse & aliquot ejus successores, a nullo inveni scriptum, inquit Muusterus, nec Principes ipsi qui hodie praesident Palatinatui id sciunt, nisi quod quidam, sed sine certo testimonio, putant Principes Palatinos olim Wormacię confedisse, & magnam in ea Vrbe habuisse jurisdictionem. Hoc constat, Conradum Ducem Franconię anno CCLXXII suam sedem Wormacię habuisse de Principe Palatino nihil tale invenitur. Sedes hic olim *Intuerorum*, *Nemetum* etiam & *Vangionum*, ut nonnulli opinantur. *Intueri*, Germanię populi: Hos Peucerus in Palatinatu constituit circa Heydelbergam, quę regio etiam *Capellatum* & *Pallas* vocata fuit, ut supra ex Marcellino retuli. *Nemetes*, Ptolemęo & aliis, Germani ad Rhenum populi, finitimi Metensibus, Argentinesibus, Wormaciensibus; *Spir* hodie urbs Episcopalis in Germania B. Rhenano. *Augusta Nemetum* hæc Aethico. *Vangiones* Ptol. itidem Germanię populi ad Rhenum: *Wormbser Bisthums* B. Rhenano & Lichtenavio. Sed contra affirmat Pirchaymerus, *Vangiones* esse *Spi-rens*, *Nemetes* vero *Wormacienses*. Rationem addit Irenicus, nempe quod Ptolemęus, qui in descriptione Rheni solitus sit a Meridie in Septentrionem decurrere, primum meminit Vangionum, deinde Nemetum. Sig. Gemblacensis tamen, qui ante annos scripsit circiter quingentos, Wormatiam Vangionum Urbem vocat. Wormatiam Urbem olim vocatam *Vangionum* speculam, ex antiqua ibidem inscriptione, colligit quoque Ioannes Heroldus. *Vaingen* interpretatur Lazius. Vrbes memorantur XLVII, quarum Caput *Heydelberga*, Principis Palatini sedes. Nomen habet vel a gentibus, hæ enim Germanis dicuntur *Heyden*: vel a Myrto, quem iidem vocant *Heydelbeer*, atque ob hanc causam eruditissimus Melissus eam urbem appellat *Myrtilium*. *Dwrlacum*, cujus meminit Abbas Vrspergensis Pyramio est; quod aliis *Dwrlach*, & rectius Ioannes Heroldus vocat *Capellatum*, aliis tamen *Capellatum*, est ipse Palatinatus, ut modo diximus. Munstero tractus est qua iter Francofordia Heydelbergam, *Bergstrus* dictus. Sunt etiam qui Ptolemęicam *Budoris* hic sitam fuisse putent; sed hi præter inanem conjecturam nihil adferunt. Budorim enim statuit Ptolemęus Latitud. graduum LI. Quum Heydelberga habeat latitudinem Graduum duntaxat XLIX: Min. xxxv; vulgo *Heydelberg*. Sunt alii qui contendunt legendum & scribendum *Edelberg* quod sonat nobilem Montem: alii vero *Edelberg*, quod meros Montes significat. Sita est ad Nicrum siue Neccarum flu., in faucibus Montium. Cedris

Imperium in
rion.

Urba.

Celebris fuit jam inde ab anno **c15 ccc xlvi** insigni Litterarum & Sapientiae Gymnasio, quod iis temporibus constitutum est a *Ruperto* seniore Principe Palatino, qui etiam ad ejus curam Marfilium quandam Ultraiectinum Parisiis evocavit. Ex eo semper inclita fuit Doctorum & Studiosorum frequentia. Inter Doctores celebres fuere Rodolphus Agricola, Ioannes Dalburgius, Ioannes Virdungus, Gulielmus Xilander, Thomas Erasmus, Zacharias Ursinus, atque alii plurimi. Porro universus Palatinatus in quatuor Praeposituras tributus est, quas illi *Ampten* vocant, Heydelbergensem, Alzæensem, Neostadiensem, & Mosbachensem, ab Urbibus Heydelberga, Alzea, Neostadio & Mosbaco nuncupatas. Sunt praeterea *Bretta*, Opidum medioe ad Salzam fluvium Patria Philippi Melanchtonis, summi Liberalium Artium Magistri: *Ladeburgum*, a Castris Latinis Peucero dictum, pignori datum est Duci Ruperto Seniori pro media ejus parte anno **c15 cclxxi**. Altera medietas obvenit Episcopo Wormaciensi. Eidem Principi vendidit Sifridus a Stralnberg anno **c15 cccxlvii** Opidum *Schrieffen* & Castrum Stralnberg. Et anno **c15 cccxliiii** Opidum *Weinheim* per arbitros est memorato Principi adjudicatum, quod antea Episcopus Moguntinus possederat. Sunt item, *Cauha*, *Gelhusen*, *Simzon*, *Luden* ad Tuberum flu. *Oppenheim*, *Casarea Lutra*, *Ingelheimum*, *Lowensteinum*: in Brureinia Ditione *Bruxella*, & alia, quae in Tabula obvia sunt, ut & Arces & Pagi. Fumina praecipua sunt *Rhenus* & *Neccarus*. Hic medium Palatinum fecat irrigatque, ac prope Ladeburgum Rheno immergitur, Veteribus *Nicer* dictus: Piscium & inprimis Mullorum, quos vulgo *Barbones* vocant, fecundus, si quis alius Amnis. Descendunt quoque per hunc fluvium continua lignorum rates, ex Ortonica Silva, quae ex Neccaro in Rhenum deferuntur. Ignobiliores sunt *Tuberus*, *Lutherus*, *Iaxtus*, aliique. Regio universum tum montuosa, tum campestris: Montes habet insignes in quibus praestantissima Vina decoquantur. Nec desunt Silvae opimas venationes praebentes. Inter Silvas ea est quae dicitur *Ottonica* sive *Otonis*: estque pars Hercyniae Silvae. Latitudo ejus extenditur a Neccaro usque ad Manum, & Longitudo a montana via vulgo *Bergstras*, usque ad Tuberum flu. Sed haec haecenus. Multa in Palatinatu Tempia, multa etiam fuisse Monasteria. inter quae *Laurissense* vulgo *Lorsch*, per Carolum Magnum, aut ut alii putant per Pipinum constructum: de cujus Bibliotheca sic Monasterus: Non est locus in Germania, ubi vetustior quam in hoc Monasterio Bibliotheca fuerit. Vidi ibi exemplar unum quod manu Virgilii scriptum titulus praemonebat. Inventus est ibi quoque ultimus liber Ammiani Marcellini, qui & jam publicatus est, scriptus majusculis tantum literis. Ioannes Dalgurbus Episcopus Wormaciensis, Vir Doctissimus, transtulit inde ad Bibliothecam Ladenburgensem meliores quosque codices. Ceterum Sextus Circulus Imperii est quatuor Electorum, qui sunt: Comes *Palatinus Rheni*: Archiepiscopi *Mens*, *Trier*, & *Coln*. Civitates liberae sunt *Mentz*, *Coln*, *Trier*, *Gelenhausen*. Principes & Domini: *Palatinus* cum suo Territorio: Com. *Nassau*, & *Beilstein*: *H. Reifferscheide*, & *Rheineck*; *Tensch Ordens*; *Hern in Coblentz*: Abb. *S. Maximini* proxime *Trier*: Praepositus *Seltz*. *H. Nider Eisenburg*. Sed haec haecenus, ad Ducatum Wirtembergensem transeo.

Ecc

Ducatus